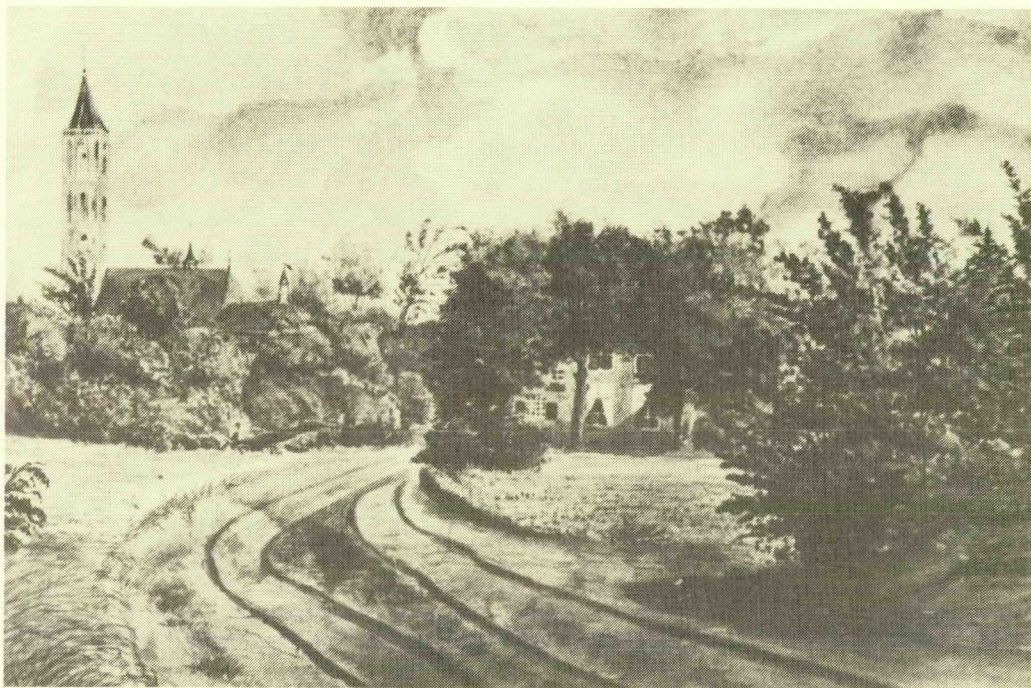

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE „HISTORISCHE VERENIGING SOEST“

8e jaargang nr 2 - herfst 1987

Foto omslag
Gezicht op Ned. Herv. Kerk en Pastorie
Aquarel van Mej. O.J.W. van Beusekom (1855)

foto Prentencabinet

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980

Bestuur

Voorzitter : P.J. van Doorn, Schoutenkampweg 113, Soest
Secretaris : Mevr. E. Stolwijk, Kruisweg 2, Soest
Penningmeester : J. Th. van der Putten, Leeuwerikweg 30, Soest
Overige leden : P.J. van den Breemer, Vosseveldlaan 21, Soest
A.J. van den Dijssel, Lange Brinkweg 11, Soest
J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a, Soest
W.C.J.M. Peters, Van Mecklenburglaan 24, Soest
W. Schimmel, Bosstraat 25, Soest
G. Staalenhoef, Aalsmeerweg 32 III, Amsterdam
Redactie : P.J. van den Breemer, Vosseveldlaan 21, Soest
Vormgeving : F. Elsmann, Bachweg 66, Amersfoort

tel 14280

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

De contributie bedraagt f 30,- per jaar.

Betaling is mogelijk:

op de postrekening van de penningmeester Historische Vereniging Soest,
nummer 54.59.21.8

dan wel op de bankrekening van de vereniging bij de Rabobank te Soest,
rekening nummer 3599.02.235. (Giro van de bank: 212775).

WERKEN AAN EEN OPTOCHT, NU AL HISTORIE door Bert Krijger

Toen in maart 1986 een paar leden van de Historische Vereniging Soest als commissie bij elkaar kwamen, was het doel een 'historische optocht' te organiseren. Een optocht die men niet gauw zou vergeten, in de historie van Soest, en zou gaan over allerlei historische onderwerpen.

Het organiseren van een historische optocht was in Soest al eerder gebeurd. De ervaringen van die eerste optocht konden uiteraard worden gebruikt voor deze tweede optocht. Zo kon worden gekeken naar het draaiboek, de route, het samenspel met de politie enz. Maar daarmee was de organisatie niet klaar. De belangstelling om mee te doen aan die optocht, die voor velen veel tijd en geld zou kosten, was er in 1986 nog niet. Nadat de commissie een voorlopige opzet had gemaakt, begon de voorlichting. Een film- en instructie-avond, in het 'Duivenzaaltje' van de postduivenvereniging de Zwaluw. Een (her-)vertoning van de verschillende films van de historische optocht 1979, moest de animo om mee te doen stimuleren. En dat werkte. Velen schreven zich in oktober 1986(!) al in voor deelname. Daarbij hield men rekening met het hoofdthema dat de commissie had aangegeven, de Bourgondische tijd. Heksen, kastelen, edelen, jonkvrouwen, kerken, sprokkelaarsters enzovoort. Soest zou meer krijgen dan het ooit had gehad. Een heksenwaag, een schandpaal, een kasteeltuin en nog meer moois.

De commissie heeft voor de optocht geen hamer in de hand gehad. Dat deden de deelnemers. Wél ontwierp de commissie een 'aandenken' voor alle deelnemers, verzorgde een uitgebreide deelnemersinformatie in brochurevorm, maar ook informatie voor de pers. De inspanningen van de deelnemers wilde de commissie graag al vóór de optocht onder de aandacht van Soest brengen. De ervaringen met de pers bij de vorige historische optocht (een gunstige uitzondering vormde de Soester Courant), maakten dat de commissie zelf de persartikelen wilde verzorgen voor Soester Courant en Soest NU. De

resultaten daarvan hebben velen kunnen lezen. In het bijzonder Soest NU maakte veel werk van deze voorpublicaties. De Soester Courant haalde de 'achterstand' in met een totaaloverzicht van de optocht.

In maart 1986 al beginnen aan een optocht die in augustus 1987 zal plaatsvinden, maakt in het begin een lage vergaderfrequentie mogelijk. Maar, als het moment van de optocht dan nadert, wordt het vergaderen eerst een wekelijkse aangelegenheid, en daarna ben je blij dat de vakantieperiode vlak voor het Landjuweel ligt. Vakanties komen dus voor de commissieleden maar na het Landjuweel. Om deze terugblik op één A-4tje te houden, een kijkje in het draaiboek:

- 100 thema optocht
- 200 route en opstelling
- 300 inschrijving en deelname
- 400 financiën
- 500 secretariaat
- 600 publiciteit
- etc.etc.

Uitgewerkt betekent dat voor 'route en opstelling'

- 201 de route die wordt gevolgd is ongeveer gelijk aan die van 1979
- 202 plattegrond route Herman
- 203 opstelling en start
- 204 tijdstip start 13.00
- 205 plaats van opstelling
- 206 aanrijroute met bijgaand kaartje
- 207 parkeergelegenheid deelnemers/parkeerbewijs
- 208 papierbakken bij opstelplaats
- 209 enzovoorts

Zeer veel details vragen de aandacht. Maar al die details, goed uitgewerkt, maken dat de organisatie plezierig verloopt. Een hele klus. Soms nachtwerk. Maar dat geldt ook voor de deelnemers. Dus, als we terugkijken op de historische optocht Soest 1987, kunnen wij één ding zeggen:

Wij wilden een grootse optocht? Die kregen wij.

Namens de commissieleden Els Stolwijk, Sjouk van Doorn, Jan van der Putten, Herman Duit

Bert Krijger.

LANDJUWEEEL

De prijswinnaars van de historische optocht

Foto 1 - Hoofdprijs van de Gemeente Soest

KLOOSTER MARIENHOF IN DE BIRCKT

(21 pers.)

In Amersfoort zijn onveilige tijden geweest. De geschiedenis leert ons dat zelfs een klooster werd verplaatst vanuit Amersfoort naar Soester grondgebied.

Het in 1403 gestichte convent 'St. Andrieskamp' werd bewoond door de "Broeders des Gemenen Levens". Men richtte zich op de verering van God, de Heilige Maria en St. Andreas. In 1419 vertrokken zij naar het landgoed de Birckt in Soest dat zij "Hortus Mariae" noemden. Op 8 mei in dat jaar wordt het altaar op een wagen gezet en van de St. Andrieskamp naar de nieuwe kloosterkapel gebracht. In de loop van 1420 betrokken 21 monniken het klooster en de daarbij behorende kloosterboerderij. Ze noemen zich de "Bircktenaars".

Foto 2 - 1ste Prijs categorie "Klein"

HANDWERKENDE VROUWEN

(10 pers.)

Een simpele aankondiging voor een zeer herkenbaar werkstuk. De vereniging Naald en Draad heeft het huisje nagebouwd dat u vindt op de hoek van de Vondellaan/Birkstraat.

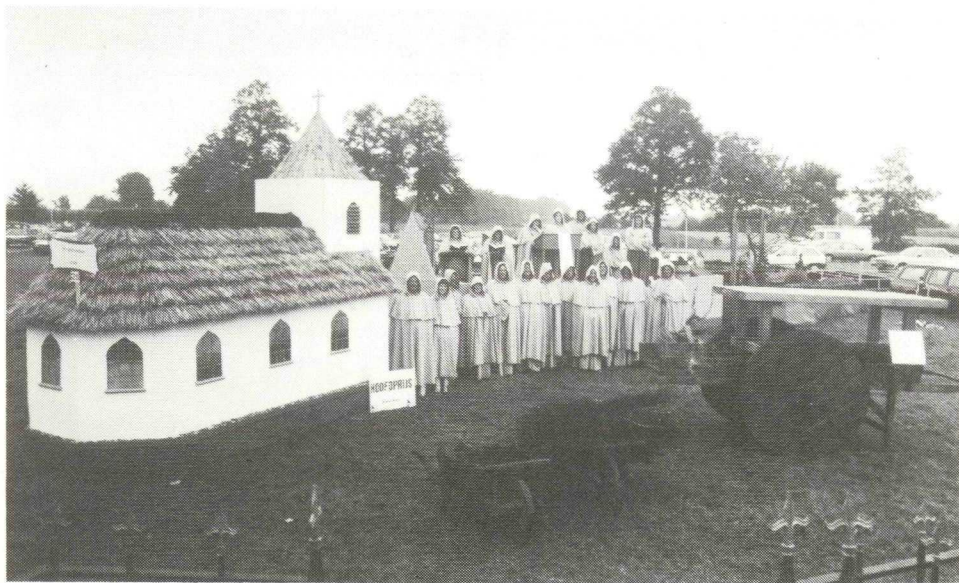

Foto v. Dam

Foto 1 - De "Bircktenaars" trekken naar Mariënhof (1419)

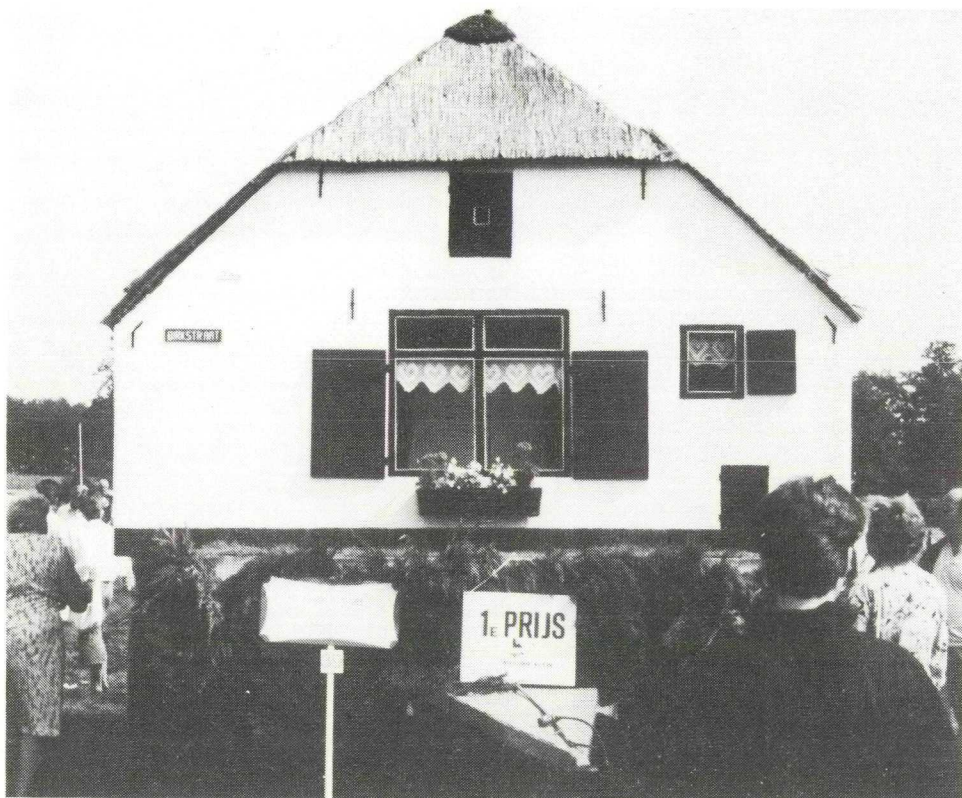

Foto 2 - "Naald en Draad" in hun "daggeldershuisje"

Foto 3 - 2de Prijs categorie "Klein"

OUDERWETSE BAKKERIJ/ROGGEBROOD BAKKEN

(3 pers.)

De bakkerij Evert van Brummelen is al sinds 1838 in de familie. Omdat vroeger zeer veel roggebroden werden verkocht, ook grote zogenaamde 12-ponders, laat men het 'trappen' van de rogge zien.

Foto 4 - 3de Prijs categorie "Klein"

DE PRENTENSCHILDER

(5 pers.)

De fam. Huizinga van foto Astra laat zien hoe vroeger prenten en portretten werden gemaakt. Daarbij heeft men de legendarische "Gildeboom" betrokken. Een oude lindeboom waaronder afspraken werden gemaakt door verliefden, waaromheen feest werd gevierd, waarbij men de benodigde spiritualiën met de kruiwagen aanvoerde. Veel van wat vroeger in Soest was te zien, is gelukkig door schilders vastgelegd.

Foto 5 - 4de Prijs categorie "Klein"

BLIJF GEZOND, NEEM DE FIETS

(6 pers.)

Eeuwenlang hebben mensen gezocht naar mogelijkheden van individueel vervoer. Natuurlijk had men wel het paard, maar niet iedereen kon de kosten van een paard dragen, zodat naar andere mogelijkheden werd gezocht. In de 18e eeuw werden de eerste beginselen van de fiets ontdekt. In de 19e eeuw kwamen de voorlopers van onze huidige fietsen 'op de weg'. De Ren- en Tourvereniging Tempo heeft de beschikking gekregen over een aantal historische rijwielen die door een aantal leden zijn gemaakt.

Foto 6 - 5de Prijs categorie "Klein"

SPROKKELAARSTERS

(5 pers.)

De contrasten konden vroeger groot zijn. Enerzijds de edelen die niets tekort kwamen, maar anderzijds de gewone mensen die voor een beetje warmte in huis hout moesten sprokkelen. Lida Grift met familie en/of vriendinnen neemt dat oude werk tijdens de optocht weer ter hand.

Foto 3 - De "Roggebroodbakker" van "de Pol"

Foto Astra

Foto 4 - De "Prentenschilder" onder de Gildeboom

Foto Astra

Foto 5 - Historische rijwielen van Tourvereniging Tempo

Foto 6 - De sprokkelaarsters

Foto 7 - 1ste Prijs categorie "Groot"

HEKSERIJ

(15 pers.)

Er waren vroeger delen in Soest, waar het niet pluis was. Daar woonden heksen en ander vreemd volk. Soms waren de heksen niet direct herkenbaar, maar, door ze te wegen kon je lichtste vrouwen er uithalen. Dat waren dan de heksen. De groep De Bunt heeft een heksenwaag gebouwd om alsnog de heksen in Soest te vinden. Maar ook ander vreemd volk willen de Bunters in de kraag vatten, zodat zij een gevangenis anno 1600 hebben gebouwd en een schandpaal voor Soester raddraaiers.

Foto 8 - 2de Prijs categorie "Groot"

MIDDELEEUWSE FEESTMAALTIJD IN DE KASTEELTUIN

(19 pers.)

Goed eten wordt al heel lang als een belangrijk gebeuren gezien. Hoewel Soest zelf geen kasteel heeft gekend, wil de groep De Brink laten zien hoe dat geweest zou kunnen zijn. Men heeft het vroegere menu op de wagen, veel vlees en weinig groente. Een overvloed aan wijn en bier, zodat de edelen in de beslotenheid van hun kasteeltuin ongestoord konden genieten.

Foto 7 - "De Bunt" met hun heksenwaag en schandpaal

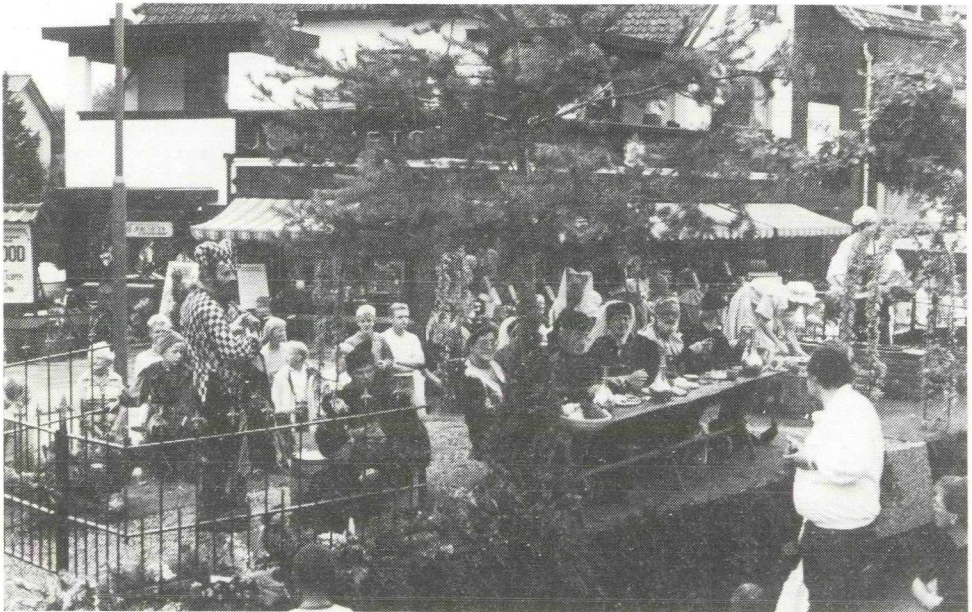

Foto 8 - "De Brink" aan de middeleeuwse feestmaaltijd

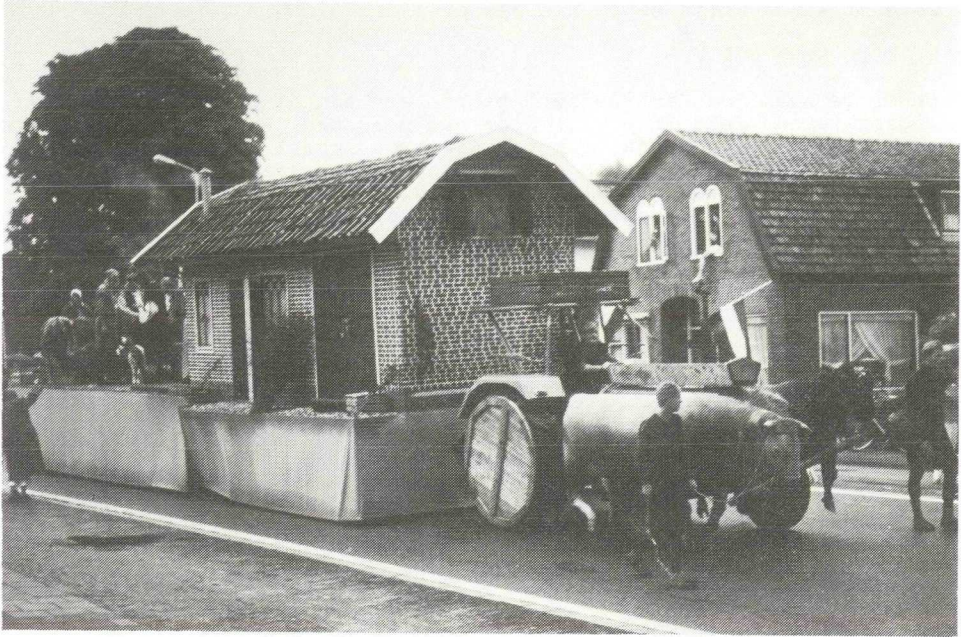

Foto 9 - Dorpsherberg "In 't wapen van Gaesbeek"

Foto 9 - 3de Prijs categorie "Groot"

DORPSHERBERGH IN 'T WAPEN VAN GAESBEEK

(16 pers.)

De Kerkebuurt brengt het gebeuren in een oude herberg weer tot leven. Niet zomaar een herberg, maar d'oude Soester herberg "In 't Wapen van Gaesbeek". In de herberg treffen wij aan boeren en kooplieden napatend over de gedane zaken. De gelagkamer is nagenoeg op ware grootte weer herbouwd.

Foto 10 - 4de Prijs categorie "Groot"

BRIGITTINNENKLOOSTER AAN DE EEMWEG

(± 45 pers.)

In de vijftiende eeuw stond aan de Eemweg te Soest het Brigittinnenklooster. Na 1543 raakte het in onbruik en in de zeventiende eeuw is het uiteindelijk verwoest. Bouwervaring van vader op zoon maakte het mogelijk dat Ad van de Grift het klooster weer in oude glorie kon herbouwen. Zelfs de kloostertuin is weer herkenbaar. Van het vroegere klooster is aan de Eemweg alleen nog de boerderij "t Klooster" te vinden.

Foto 11 - 5de Prijs categorie "Groot"

DE OUDE KERK SOEST

(± 40 pers.)

Onder de naam "De Leutknollen" hebben een aantal Soester ondernemers ingeschreven. Zelf, dus niet door hun personeel aan het werk te zetten, hebben zij de Oude Kerk van Soest op schaal nagebouwd. Zeer nauwgezet hebben zij ramen en raamstijlen nagemaakt, klopt het aantal stenen dat voor elke laag is gebruikt en is de toren op hoogte. Zij hebben hedendaagse voorzieningen moeten treffen om de spoorlijn te kunnen passeren gezien de hoogte van de toren.

Foto 10 - Het "Brigittijnen Klooster" aan de Eemweg

Foto 11 - "De Oude Kerk van Soest"

DE INSTELLING VAN DE COMMISSIE VAN WELDADIGHEID

Redactie

In ons vorige nummer, 8ste jg. no. 1 is de instelling in 1818 van de Commissie van Weldadigheid door Prinses Anna Paulowna behandeld. Niet alleen de zorg voor armen en zieken werd aan deze Commissie opgedragen, ook het onderwijs moest worden gestimuleerd. Vandaar de onderstaande instructie voor de "Spin-, Brei- en Naai Scholen" van Soest in 1826.

Voor de aanvang van de lessen werd het gebed voorgeschreven, als ook de "Dankzegging" na afloop.

En tijdens het naai- of breiwerk werd er door een der meisjes voorgelezen.

De inhoud van de bibliotheek was nog beperkt.

Voor de Spin, Brei en Naai Scholen

ter onderwijzing der kinderen van behoeftige Ingezetenen in de Gemeenten Soest, opgericht met Onze goedkeuring, door onze Commissie van Weldadigheid in opgemelde gemeente en onder het bestuur van enz: = welke ingevolge Onze uitnoodiging, de directie daarvan, wel hebben willen op zich nemen.

Art. 1

De spin, brei en naaischolen zullen tot gemak der kinderen in twee wijken verdeeld worden, en zulks zoo lange, tot het ons zal behagen des wegens andere maatregelen te nemen. De Dames Directrices zullen de aanstellingen van de brei- en naaivrouwen hebben en dezelve in hunne functien kunnen suspenderen en desnoods, geheel afzetten. Wanneer de Dames Directrices de scholen bezoeken, zullen de naai- en breivrouwen dezelve met gepaste ondergeschiktheid behandelen, en alle mogelijke informatien geven. Zoo omtrent het gedrag der kinderen als van het huishoudelijk belang der Scholen.

Art. 2

De brei en naaivrouwen zijn verplicht, zorg te dragen dat hunne Scholen rein en ordelijk worden gehouden, als ook dat de Kinderen daarop zindelijk en wel gekleed verschijnen. Ook zullen zij voor het aangaan der School hunne handen moeten wasschen, te welken einde in elk der Scholen, steeds eene zindelijke handdoek aanwezig zal moeten wezen. De kinderen zullen moeten geleerd worden, zindelijk en ordelijk hun werk te verrigten en af te maken, en de school niet mogen verlaten, voordat elk hunner zijn werk behoorlijk geborgen of aan de Schoolvrouwen ter hand gesteld hebben.

Al de werken, op deze scholen verrigt wordende, zullen behalve met het merk, door de Commissie daarop te stellen, nog geletterd worden, met den eerste letter van den naam van zoodanig kind, welke hetzelfde alleen of grootendeels afgewerkt heeft opdat hierdoor de vorderingen der kinderen kunnen blijken en alzoo ons doel worde beantwoord, dat dezelve in het breijen, naaijen en spinnen zoo verre onderwezen worden, dat in de kring waartoe zij worden opgevoed deze kundigheden hun Steed, tot een blijvende nut verstrekken en de kinderen alzoo tot een

zedelijk gedrag, en alle huisselijke bekwaamheden worden opgeleid; redden waarom ook aan de Schoolvrouwen, ten ernstigste wordt aanbevolen zorg te dragen, dat de kinderen niet vloeken of ongeoorloofde uitdrukkingen en onbetamelijken gesprekken houden; zullen de door de Dames Directrices hierop een wakend oog worden gehouden.

Art. 3

Dezelve vrouwen zullen de ouders van zodanige kinderen niet behoorlijk gedragende op hunne Scholen Komende, of zich onordentelijk gedragende, daarvan kennis geven, en aanmanen, om het onderwijs van hunne kinderen, door een vlijtige opkomst te helpen bevorderen. En wanneer de ouders: of hunne kinderen dit onderwijs moedwillig mogten verwaarlozen, daarvan aan de Dames Directrices kennis geven; zullen de ingeval zulks bestendig de schuld; der ouders is zoodanige huisgezinnen van alle ondersteuning van de Commissie van Weldadigheid verstoken zijn.

Art. 4

De kinderen welke in dagen van buitengewone drukte van veldarbeid voor hunne ouders nuttig kunnen zijn, zal men de vrijheid daartoe verleen mits zulks een dag te voren aan de Dames Directrices verzoekende, en dat zij na de afloop van dat werk dadelijk weder ter school komen; en zullen de brei of naaivrouwen van die wederkomst dadelijk moeten kennis geven aan de Dames Directrices.

Art. 5

De naaivrouwen zullen gehouden zijn des maandags, dinsdags en woensdags van des middags ten twee uren tot des avonds ten zes uren School te houden op welke dagen mede onderwijs in het Spinnen zal worden gegeven. De breischolen zullen op gelijke uur worden gehouden van Maandag tot en met Vrijdag middag ingesloten zullende echter de kinderen welke reeds op het naaijen gaan alleen des donderdags en vrijdagds verplicht zijn op de brei School te komen.

Art. 6

De genoemde vrouwen zijn verplicht naauwkeurig aantekening te houden, zoo van de betoonde vlijt der kinderen als van de verzuimde dagen of andere gepleegde ongeregelheden. Er zullen tot dat einde zwarte borden in de Scholen worden opgehangen waarop nommers zijn gesteld en zal aan elk kind deszelfs nommer worden aangewezen bij welke nommers, de aantekeningen van goed of slecht gedrag dagelijks door de brei of naaivrouwen zullen moeten worden gevoegd en wekelijks aan de Dames Directrices worden opgegeven opdat deze de jaarlijksche belooning der kinderen daarna zullen kunnen regelen des niet te min zullen alle de meisjes eenige belooning voor hunne werkzaamheden verkrijgen doch zoodanig meisje het werk de meeste vlijt en leerzaamheid heeft betoond zal bij de jaarlijksche uitdeeling der prijzen de keuze daarvan worden overgelaten: die daarop volgt de tweede keuze en zoo vervolgens.

Art. 7

De brei en naaischolen zullen ten kosten van de Commissie van zit en voetbanken worden voorzien des winters zal aan elke school vijf ton turf worden gegeven tot verwarming van voornoemde Scholen zullende

men altoos zorg dragen dat het onderwijs in goede luchtige gebouwen gegeven worden.

Art. 8

Aan de naai en breivrouwen wordt elk één jaarlijks tractement van f 50,00 toegekend en aan de naaivrouwen voor verschotten van garen en band elk nog f 10,00 genietende de naaivrouw welke te gelijk in het spinnen onderwijs geeft daar en boven nog f 20,00 benevens aan elk hunne vijf ton turf als bij art. 7 staat omschreven.

Art. 9

Het zal aan de Dames Directrices der scholen vrijstaan om zodanige woning, welke voor het houden van onderwijs ongeschikt is, af te keuren zoodanig dat geenen wooningen of kamers door de brei of naaivrouwen zullen mogen worden bewoond of personen bij hen in te nemen dan met toestemming van de Dames Directrices.

Art. 10

Indien minder behoeftige of gegoede ingezetenen dezer Gemeente mogten wenschen, om ook hunne meisjes aan het op deze scholen te verkrijgen nuttige onderwijs te doen deelnemen zullen zij zich ten dien einde, aan de Commissie, moeten vervoegen en wanneer geene redenen om dat verzoek te weigeren bestaan zullen de Dames Directrices zoodanige meisjes op de scholen kunnen toelaten en de wijze bepalen, hoedanig de schoolvrouwen voor het te geven onderwijs schadeloos zullen gesteld worden daar ook aan zoodanige kinderen niet uit het fonds der Commissie, brei, naai en spinwerk zal mogen verstrekt worden. Daar echter de vertrekken waar deze scholen gehouden worden niet groot zijn, en alzoo niet veel kinderen tegelijk kunnen bevatten zal het nimmer in aanmerking kunnen komen om ten kosten van de kinderen der minbehoeftigen of door Commissie bedeed wordende ouders eenige andere kinderen op de scholen aan te nemen, daar zulks dan slechts zal mogen plaatshebben wanneer er ruim plaats genoeg in de vertrekken overblijft om behalve de behoeftige ook nog andere kinderen te plaatsen; want alhoewel het onze begeerten is om deze nuttigen inrichting de meeste uitbreiding te geven zoo blijft toch steeds onze hoofdbeoeling, om het lot der behoeftigen zoo veel mogelijk te verbeteren.

Art. 11

De kinderen van Ingezetenen welke op de voorschrevenen wijs toegang tot het onderwijs op deze scholen verkrijgen zullen niet kunnen deelen in de belooningen der prijzen bestemd voor de kinderen uit het fonds der Commissie van Weldadigheid, onderwezen wordende maar zullen de belooning van betoonde vlijt dezer kinderen hetzij uit de dorpskas hetzij uit een of ander fonds worden bekostigd. Overigens zullen deze kinderen, zich aan dezelfde bepalingen en ongeschiktheid moeten onderwerpen, als ten aanzien der kinderen van behoeftige ouders bepaald is.

Art. 12

Er zal jaarlijks op den 2de Augustus, zijnde de dag der instelling dezer scholen en deze op een zondag komende op een daaraanvolgende dag, door de Dames Directrices der kinderen en zullen als dan de belooningen aan dezelve worden uitgereikt waarna het overige van dien

dag in vermaak zal worden doorgebracht.

Bij het verlaten der scholen zullen door de Dames Directrices attestaten aan de meisjes worden afgegeven vermeldende den tijd gedurende welke zij het onderwijs genoten hebben, hunne gemaakte vorderingen en zedelijk gedrag en andere meer of minder goede hoedanigheid. Deze attestaten zullen door de Commissie, of door een harer leden moeten gevisceerd worden en van dezelve afschriften bij de Archieven der Commissie worden opgelegd.

Art. 13

De Dames Directrices zullen de naai en breivrouwen, door eenig geschenk in linnen, voor betoonde vlijt en goed gedrag kunnen beloonen naar goedvinden.

Art. 14

Ingevallen ééne of beide Dames Directrices door verandering van omstandigheden, ongenegen mogt wezen om zich langer met het Bestuur, over deze Weldadigheidsinrigting te belasten, zullen zij hiervan zoo tijdig mogelijk aan de Commissie, wel willen berigt geven, opdat zelve in staat gesteld worde, om met overleg deze Dames zoo mogelijk ons een voorstel te kunnen aanbieden om de alzo openvallende plaats intijds te vervullen ten einde deze inrigting op eene duurzame wijs, steeds onder een doelmatig en nuttig opzicht verblijve.

De Commissie aan welke wij deze instructie hiermede doen toekomen zal de Dames Directrices daarvan een Afschrift doen geworden terwijl wij ons voorts reserveeren om deze Instructie ten alle tijden zoodanig te veranderen als Ons, indertijd doelmatig zal voorkomen.

Soest den 17de Julij 1826. Is get: Anna
Voor Eensluitend Afschrift. De Commissie van Weldadigheid.

Gemeente Soest namens dezelve
Is get: G. Van Stein van Hensbroek

*Titels der gelezen worden de
boekken, door een der meis-
jes onder het verrig-
ten van hunne naai-
of breiverke.*

Bij het aangaan der School.

Goede God! wij danken u voor het voorregt, dat gij ons boven zoo veele kinderen geeft, om iets goeds te mogen leeren; leer ons in dit Uur, gehoorzaam en vlijtig ons werk verrigten, bewaar ons daarbij voor de zonden en zegen ons en alle onze weldoeners met uwe genade en Liefde, om Jezus wil Amen!

Dankzegging

Hemelschen Vader wij danken U van ganschen harte, dat gij ons op dezen dag zooveel onderwijs gegeven hebt. Leer ons U Liefhebben boven alles; het kwaad der zonden te vermijden; opdat wij goede kinderen en brave Christenen worden en alzoo tot vreugde zijn van alle die ons weldoen. Bewaar ons en allen die ons dierbaar zijn en vergeef ons onze zonden om Christus wil. Amen!

Titels der gelezen wordende
boeken, door één der meisjes
onder het verrigten van hunne naai
of breiwerk

Eelhart de menschenvriend of gemeenzamen onderrigtingen enz. in 1804 uitgekomen.

Zedekundige verhalen in Voorbeelden voor Huisgezinnen uitgegeven door de Maatschappij tot nut van 't Algemeen waarvan het 1ste stukje in 1808 uitgekomen.

Wilhelmina Een handboek voor het vrouwelijk geslacht mede in 1808 uitgekomen.

Huisselijke zamenspraak over de Koepokinenting in 1806 uitgekomen.

ONBEWAAKTE OVERWEGEN IN VROEGER DAGEN

door W.H.A. Klein

Aanvullende gegevens op het artikel "Onbewaakte overwegen in vroegere dagen", 7e jaargang, nr. 4.

Ten aanzien van het ongeval van de heer Wouters werd "van een ooggetuige" de volgende informatie ontvangen:

"De heer Wouters kwam met zijn Fordje, met linnen kap, van de Eikenlaan en stak de spoorweg over bij de halte "Nieuweweg". De trein kwam uit de richting Utrecht en kon niet meer tijdig tot stilstand gebracht worden.

Bij de aanrijding werd de heer Wouters uit de auto geslingerd of kon er nog tijdig uitspringen (dit is niet duidelijk), zeker is dat hij er met enkele schrammen vanaf kwam. De beide andere inzittenden, zijn echtgenote en schoonzuster, andere menen zich te herinneren dat het zijn zoon was, konden niet zo snel onder de kap vandaan komen en waren op slag dood. De auto werd nog een eind met de trein meegeleurd. Dit ongeval geschiedde ongeveer 1921-22."

Uit andere bronnen valt nog het volgende te vermelden:

"Dat de heer Wouters zich als onderwijzer in die tijd een auto kon permitteren kwam doordat hij neveninkomsten had. Hij schreef nl. schoolboeken, die veel gebruikt werden.

Er was echter geen geld om een garage bij het huis te bouwen en de garage werd dan ook uit heideplaggen opgetrokken.

In 1923 werd meester Wouters afgekeurd voor het onderwijs daar hij zo doof geworden was, dat hij niet meer voor de klas kon staan. Hieruit kan geconcludeerd worden dat ten tijde van het ongeval zijn gehoor al niet best was."

Mogelijk is dit mede oorzaak van het ongeval, omdat hij de aankomende trein te laat hoorde.

DE BUNT EN OMGEVING OMSTREEKS 1900 III

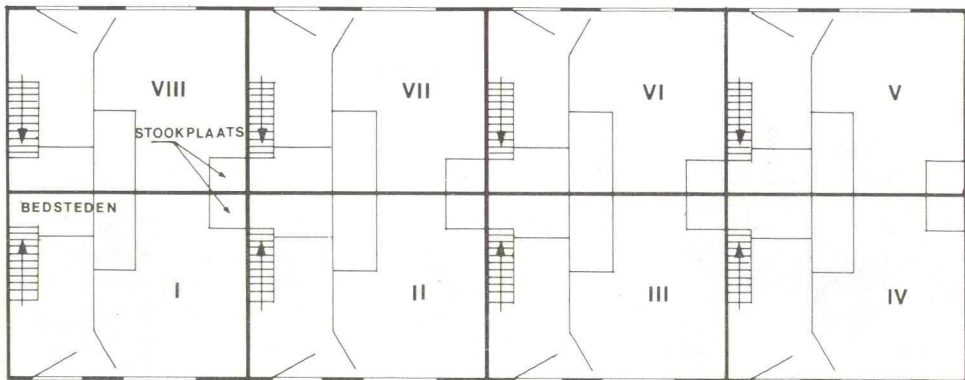
door W.H.A. Klein

Aanvullingen en correcties op artikelen "Seminarie" en "De Bunt en omgeving omstreeks 1900"

Met dank aan al diegenen die op de voorgaande artikelen gereageerd hebben en zij die mij aanvullende informatie en/of foto's verschaften ter illustratie, hierbij de afsluitende gegevens over de Bunt en omgeving.

Dat er verbeteringen gekomen zijn is niet verwonderlijk daar de meeste gegevens gebaseerd zijn op gesprekken waarbij jeugdherinneringen werden opgehaald van ruim een halve eeuw geleden. Ten aanzien van de bewoners van het Seminarie waren er de grootste meningsverschillen. Na verschillende gesprekken en controles van wie in welke woning woonde en wat de juiste achternaam van een ieder was kom ik tot de volgende lijst van hen die in de onderhavige periode er het langst gewoond hebben:

- I Hanna Sezing, Zwarte Hanna
- II Mie Hilhorst, Mie Keu
- III Klaas Slechtenhorst, Klaas Pampus
- IV Jan Kleine, Jan Boei
- V Herman Dokter en Hanna Groen
- VI Klaas Hilhorst, Klaas Buuk
- VII Ab Smeeing
- VIII Hendrik van 't Klooster, Dropje

Plattegrond van het "Seminarie"

Voorts bleek dat Teus van 't Klooster niet in het Seminarie gewoond heeft doch tot zijn overlijden in het huisje tegenover het Mollenkerkhof aan de Ossendamweg. Anderen blijken er slechts kort gewoond te hebben in afwachting van een andere woning of tot er plaats was in het Sint Josefgewbouw, waar een mannen- en een vrouwenzaal was voor de opvang van hulpbehoevende ouderen.

De volgende informatie die verkregen werd doet, in vergelijking met de huidige sociale voorzieningen, voor de betrokkenen zeer onsympa- tiek aan.

De bewoners van het Seminarie en andere armlastige Katholieken moes- ten 's zondags achter in de Kerk de Mis bijwonen en mochten dan na afloop aan de achterdeur van de pastorie door een luikje een zakje centen in ontvangst nemen van hetgeen de collecte had opgeleverd. Dit

luikje werd ook voor andere uitreikingen gebruikt. Het was nl. de gewoonte om bij de begrafenis van een welgestelde parochiaan de grote klok te luiden. Dan spoedden zich alle armen naar de uitvaartdienst. Na afloop van de begrafenis werd dan nl. via het luikje roggebrood uitgedeeld.

De verplichting om de Kerkdiensten bij te wonen om voor een ondersteuning in aanmerking te komen was er ook bij de Protestantse Kerken. Een hoogtijdag voor de Buntenaren, maar ook andere Katholieke Soesters, was het bijwonen van de Sacramentsprocessie te Soesterberg. Dat die processie jaarlijks gehouden werd was iets zeer bijzonders boven de grote rivieren, daar na de Reformatie processies verboden waren. Dit verbod gold echter voor de openbare weg en een processie kon dus alleen gehouden worden als de Kerk voldoende terrein in eigendom had, waar een processie gehouden kon worden. In dit verband een kort stukje geschiedenis van de R.K. Kerk te Soesterberg. Pastoor Rademaker kwam als bouw-pastoor in 1837 naar Soesterberg. Hij begon toen in een noodkerk op het terrein van "Sterrenberg" in een woning die de eigenaren, de familie Bosch van Drakenstein, ter beschikking gesteld had. Voor de bouw van de Kerk en de aanleg van een begraafplaats schonk de familie Bosch van Drakenstein een groot stuk grond aan de overkant van de weg. Hierop werd in 1838 met de bouw van de Kerk begonnen die in 1839 in gebruik genomen werd. Pastoor Rademaker hield vanaf 1840 jaarlijks de Sacramentsprocessie en er volgden hierop geen reacties van officiële zijde gedurende 15 jaren. Plots werd in 1856 bezwaar aangetekend tegen de processie. Daarop ontving de pastoor een brief van Burgemeester Gallenkamp Pels, zelf rooms-katholiek, waarin hem verboden werd de processie te houden. Ook de Procureur Generaal van Utrecht zond een brief die de processie verbood. Zelfs de Deken van Amersfoort, onder wie Pastoor Rademaker ressorteerde, adviseerde de processie niet te houden. Doch doorzetter in moeilijke tijden die Pastoor Rademaker was, hij trok zich er niets van aan en gaf geen enkele reactie op de brieven.

Familie Meier en huisgenoten uit "de Hut"

Op de bewuste dag was de Burgemeester met veldwachters aanwezig op de weg voor de Kerk. Na de Vespers kwam pastoor Rademaker aan het hoofd van de processie naar buiten en ging om de kerk naar de begraafplaats en weer terug naar de kerk zonder de openbare weg te betreden. Er kon dus niet worden ingegrepen. Sindsdien werd jaarlijks de processie gehouden ook door de opvolgers van pastoor Rademaker. Bij het 100-jarig bestaan van de parochie onder Pastoor Mocking wordt vermeld dat nog steeds elk jaar met groote luister de Sacramentsprocessie gehouden wordt.

In de oorlogsjaren 1940-45 werd de processie niet gehouden.

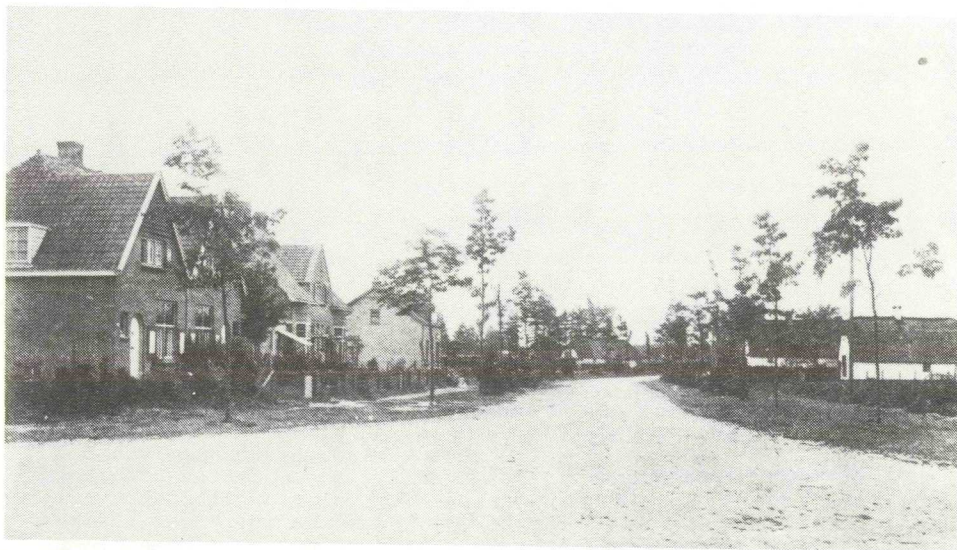
Na de oorlog werd zij hervat en omstreeks 1960 gestaakt.

Een van de trouwe deelnemers aan de jaarlijkse processie was Jan Agterveld met zijn gezin, de burens van het Seminarie. Van hem werd nog verteld dat hij steeds zeer opgewekt en spraakzaam was. Hij werkte in een wijde omtrek van Soest en stond bekend om zijn vakwerk als rietdekker.

Hij was gastvrij en nodigde iedereen uit om indien men in Soest kwam zijn "vorstelijk huis" niet voorbij te gaan zonder hem een bezoek te brengen. Dit leverde hem de bijnaam Jan Prins.

Andere burens van het Seminarie waren de heer en mevrouw Meier met hun huisgenoten, meest weeskinderen, die in "de Hut" woonden aan het Driftje. Van hen kwam bijgaande foto te voorschijn. Is er nog iemand die een of meer van de huisgenoten kent? Gelieve contact op te nemen met de schrijver of de redacteur.

De overbuurman van Jan Agterveld was zoals wij eerder zagen Dries Tammer. Deze verhuurde niet zijn stal aan de Heer Ran doch een stuk grond, waarop deze laatste een nissenhut (halfronde golfplaten loods) en later het winkelpand "het Handelshuis" liet bouwen.

Soesterbergsestraat ca 1916

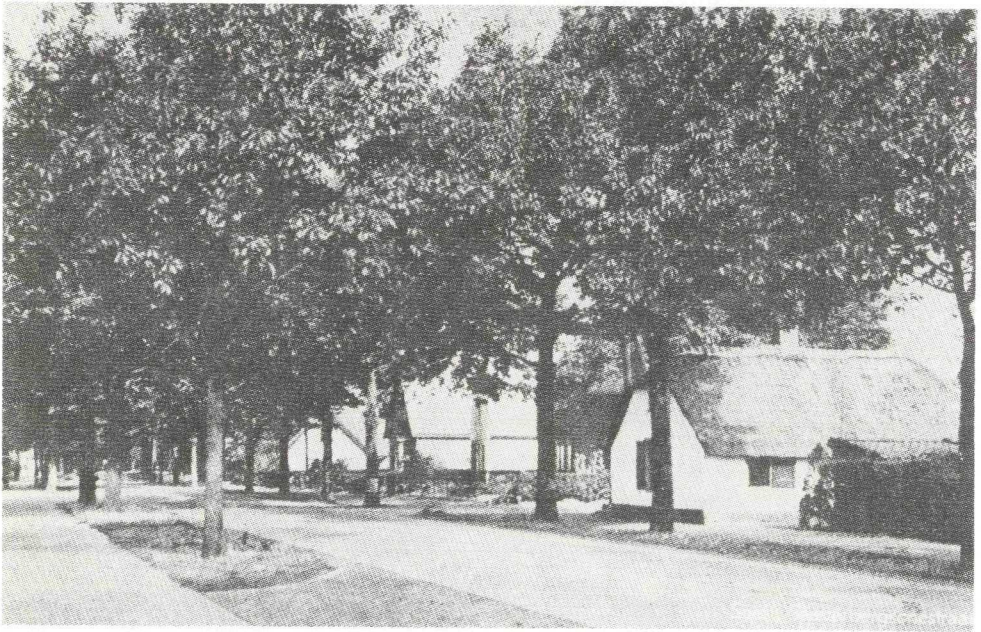
Een andere foto die ontvangen werd is de bijgaande van de Soesterbergse straat, gezien vanaf de Koude Hoek richting Soesterberg. Uit de gegevens van de bouwjaren van verschillende panden aan de linkerzijde kan gesteld worden dat de foto dateert uit de periode 1916-1920.

De Amerikaanse eiken en er tussen de sparretjes zijn ongeveer in 1915 geplant. De eiken zijn in 1986 gekapt daar velen door een houtzwam aangetast waren. Zij zijn vervangen door Moeraseiken.

Het eerste huis rechts werd bewoond door Koppen, de buurman van de kruidenier van 't Klooster op de hoek van de Eikenlaan. Het tweede huis rechts is van Kees Sukkel, bijgenaamd Kees Zeef, de kolenhandelaar.

Het witte huisje midden achter stond naast de broodwinkel van de dochter van Ee, het werd bewoond door de familie Schouten, bijgenaamd de Bree. Voordien woonden zij in een huisje vlak bij de spoorovergang aan de halte Nieuwe weg.

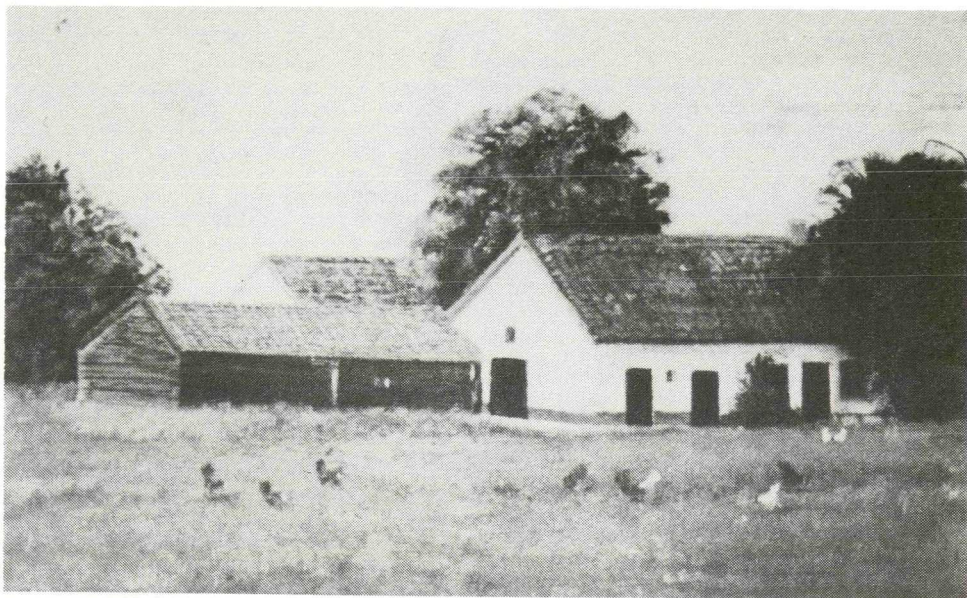
In het eerste huis links woonde toen de familie Nilsson die later het winkelpand verderop aan de Soesterbergsestraat lieten bouwen en er boven gingen worden. Zij waren een van de eerste die prentbriefkaarten lieten maken en deze ook aan andere winkeliers leverden. Soest kwam nl. steeds meer in trek als vakantieplaats en er ontstond vraag naar prentbriefkaarten.

De Eerste en de Laatste Stuiver, hoek Vondellaan

Verderop aan de Soesterbergsestraat waar de Vondellaan in deze uitmondt stond tot eind van de jaren zestig bijgaand huisje. Voorheen was hierin gevestigd het kroegje "De Eerste en de Laatste Stuiver". Daarna vestigde de heer de Bruin zich hier met zijn klompenmakerij, die ondergebracht was in een bijgebouw. Naast de zg. "hoge klompen", maakte hij voor vrouwen en meisjes "tripklompjes". Dit zijn klompen met een leren bandje over de wreef. Dit huisje werd afgebroken ter verbreding van de Vondellaan voor de constructie van de, door verkeerslichten beveiligde, kruising.

De overburen van de familie de Bruin waren de familie Kraaikamp op de boerderij Kraailust. Deze boerderij was door bomen afgeschermd van de Soesterbergsestraat. Vanaf de Duinweg had men een goed zicht op de

Boerderij "Kraailust". Schilderij van J.C. Jaarsveld

gebouwen van de boerderij zoals duidelijk blijkt uit bijgaande afbeelding van een schilderij; het is van de amateurschilder J.C. Jaarsveld.

Een verdere correctie uit het voorgaande artikel behoeft ook de ligging van het huis van de schilder Keus.

Uit bijgaande foto's blijkt de juiste ligging van het huis en het bijgebouw dat als atelier gebruikt werd. De beide foto's werden gemaakt vlak voor de afbraak eind 1969.

Van Mevrouw L. Tans-Keus werd de volgende informatie over haar vader

Huis en atelier van kunstschilder Keus

ontvangen. Van jongs af aan wilde Keus kunstschilder worden doch zijn vader, die bij de marine was, vond dit geen geschikt beroep. Hij stuurde hem naar Engeland waar hij niet lang bleef. Terug in Nederland vond hij werk aan de hortus van Leiden. Hier maakte hij o.a. de illustraties voor het boek van Dr. de Haan. Daarna vestigde hij zich in Putten en vervolgens in Baarn om tenslotte met zijn gezin met 4 kinderen in december 1920 naar Soest te komen en zich te vestigen aan de Ossendamweg.

De schilderijen en schilderijtjes van de Soester huisjes met bomen, bloemen en kippetjes, maakte hij op bestelling en waren niet zijn eigenlijke kunstwerken, evenals de reclame-ontwerpen die hij maakte voor bedrijven zoals voor de Phoenix brouwerij te Amersfoort. Zijn belangrijke werken exposeerde hij in de Pulchri Studio en werden veelal verkocht naar het buitenland o.a. naar Zuid-Afrika.

Op 15 mei 1955 overleed hij aan een hartaanval in Soest.

Bijgaande afbeelding van een schilderij is van een huis aan de Oude Utrechtseweg. Dit is afgebroken en heeft als zovele typische Soester huizen plaats moeten maken voor nieuwbouw.

Typisch schilderstukje van Keus - Soester huisje

KOEHAARSPINNERIJEN IN EEMLAND door E. Heupers

Kinderarbeid in de agrarische bedrijven op het platteland was in de 19e eeuw geen uitzondering, zeker niet in Eemland. Jonge, zelfs zeer jonge kinderen hielpen bij de oogst op het land, zonder dat er sprake was van uitbuiting of kinderexploitatie. Het was vanzelfsprekend dat kinderen meewerkten, al waren de arbeidstijden vaak zeer lang. Vooral 's zomers konden de kinderen niet worden gemist. Schoolbezoek was er dan nauwelijks. Zodra de drukke tijd voor de boeren voorbij was nam het schoolverzuim weer af. In de herfst en in de winter haalden de kinderen de opgelopen achterstand weer in. Toch kende Eemland in die tijd zijn kinderarbeid in zogenaamde pauperfabrieken, dit waren de koehaarspinnerijen. Te Baarn en Soest, Amersfoort en elders in het naburige Gooi werkten kinderen onder minder gunstige omstandigheden aan het spinnen van koehaar, een vies en onhygiënisch werk. De toestanden in de werkplaatsen waren vaak mensonterend, naar de maatstaven en mogelijkheden van die tijd, al gebiedt de eerlijkheid ons te zeggen dat grote delen van de plattelandsbevolking gedurende de wintermaanden "op de rand van honger" leefde. In vele dorpen in Eemland heerste grote armoede. De tapijtweverijen te Naarden, Hilversum en Baarn waren bedrijven waar kinderarbeid werd verricht. Te Baarn nam de bloei van de daar gevestigde tapijtfabriek toe en deze breidde zich uit, zodat zij in 1807 reeds 17 weefgetouwen in bedrijf had. In het oprichtingsjaar 1802 werd begonnen met slechts twee getouwen. Deze tapijtfabrieken verwerkten hoofdzakelijk koehaar. De karpetten en vloerkleden waren niet van wol, maar van koehaar gemaakt. Koehaar was aanzienlijk goedkoper dan schapenwol, zodat de prijs van deze vloerbedekking zeer laag was. Wel moest men zorgen voor voldoende garens, want er waren 8 à 10 spinners nodig om het garen te spinnen, dat één wever in dezelfde tijd kon verwerken. De ondernemer van de Baarnse tapijtfabriek, de Amsterdamse koopman Reinhard Scherenberg, die rijk geworden was door zijn handel op China, richtte te Baarn en Soest spinscholen op, waarin vooral arme kinderen het spinnen van koehaar leerden om op deze wijze wat te verdienen. Ook ouderen hielden zich thuis of in de werkplaatsen bezig met spinnen. Willem van Doorn te Soest, die een aanvraag indient om in aanmerking te komen voor onderstand vanwege zijn zieke vrouw, wordt koehaarspinner en arm genoemd. Peter Keusen te Soest was in 1847 nog van beroep koopman in koehaar. Wel een bewijs dat de koehaarspinnerij hier niet onbekend was. In 1807 werkten te Baarn veertig, te Soest op de Schans aan de Brinkweg (de huidige Lange Brinkweg) 20 kinderen; te Amersfoort 60 en te Muiderberg en Naarden respectievelijk 20 en 20 kinderen. Het Gooi was het land van de koehaarspinnerij en tapijtweverijen in die tijd. De kinderen begonnen te werken met 7 à 8 jaar of ouder. Deze jonge kinderen verdienden wekelijks 20 stuivers; een kind van 14 à 15 jaar kreeg 50 stuivers en een volwassen spinner vijf gulden per week. Volgens de toen gangbare meningen van de ondernemers en de fabrikanten was het door de kinderen verdiende loon een bijdrage in de ondersteuning van de ouders en dit weerhield hen van bedelarij en andere ondeugden. Deze mening werd ook gedeeld door Scherenberg, voornoemd, die de bekende landhuizen "Peking" en "Canton" te Baarn liet bouwen, doch zonder enige scrupule meende de kinderarbeid te moeten bevorderen. Doch ook deze welvaart zou verdwijnen. In 1835 werd het bedrijf te Baarn stopgezet en naar Deventer verplaatst.

De Hilversumse tapijtweverijen bleven nog steeds koehaar verwerken in hun produkten, zodat de vraag naar gesponnen koehaar bleef voortbestaan. Tot het midden van de vorige eeuw waren er nog koehaar-spinnerijen.

† 1850 is de spinschool aan de Schans te Soest gesloten. Het spinnen van koehaar is een bij uitstek geschikt werk voor kinderhanden en vingers, die een zekere gevoeligheid hebben. Ouderen gaat het niet zo vlug af. Kinderen waren hierin meer bedreven en verwerkten de vettige en stinkende koeharen tot een lange draad. Een geestdodend werk, dat meestal zittend werd verricht en de ganse (lange) dag duurde. Werktijden van 14 tot 17 uur per dag waren beëindigd geen uitzondering. Men begon om 5 uur 's morgens en eindigde vaak niet voor 9 of 10 uur 's avonds, met een korte onderbreking voor een middagpauze om iets te eten.

In Eemland was de koehaarspinnerij, zowel als in het Gooi, waar zij groter in omvang was, een berucht voorbeeld van kindereexploitatie. In de eerste helft van de 19e eeuw droeg het het karakter van "halve armenzorg". Van kerkelijke zijde bleef men volkomen in gebreke hier tegen iets te ondernemen en veelal bepaalde men zich tot het prediken van berusting en het zich schikken in het lot dat "van hoger hand de mensen was opgelegd".

Pas in 1835 kon gesproken worden van een nog min of meer beperkte beweging ten gunste van maatregelen tegen kinderarbeid. De betekenis was echter nog zeer gering.

Geraadpleegde werken.

Prof. Dr. I.J. Brugman. "De arbeidende klasse in Nederland in de 19e eeuw (1813-1870). Aula-Boeken. Utrecht-Antwerpen.

T. Plum. Uit de geschiedenis van Baarn. Hilversum, 1932

J.C. Vlaggeert. "De kinderarbeid in de negentiende eeuw. Bussum. 1967.

Hebt u ons tweede themanummer al?
Nu nog voor f 9,90
bij boekhandel v.d. Ven te koop.

Uit de
GESCHIEDENIS VAN SOEST-DEEL 2
OUDE AMBACHTEN door Engelbert Heupers

Uitgave van de "Historische Vereniging SOEST"

